

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2011

**Šialenstvo je robiť rovnakú vec znovu a znovu a očakávať iné
výsledky**

Tieto jednoduché, ale výstižné slová Alberta Einsteina, sú kľúčovou myšlienkou tejto eseje. Mainstreamová ekonómia súčasnosti si už dlhšiu dobu nechce pripustiť, že je v slepej uličke a točí sa stále dokola. Politikom tento jav samozrejme vyhovuje. Globálna politika lacných peňazí je trendy a vysoko efektívna, ak nepozeralíme na dlhodobý horizont. A výsledkom je, že problémy sa odsúvajú a neriešia. Veď niekto to raz zaplatí. No nie? Pýtam sa prečo aj naďalej je pozerané na ľudí s odlišným uvažovaním ako na šarlatánov, či ako na ľudí, ktorým je vyčítané, že žijú v minulosti a nerozumejú modernému svetu. Tu ide o riadne nedorozumenie až absurdnosť.

Pomýlené elity a ekonómovia

Pýtam sa koľko príležitostí mali predstavitelia rakúskej či chicagskej školy reálne ovplyvniť dianie v posledných rokoch? Tak akú vinu môžu niesť na reálnom stave? Kto ich triezve názory počúva? Svetoví lídri zjavne nie. Politici nás zastrašujú názormi ako by nastal koniec sveta, ak by prijali čo i len kúsok z iného uvažovania. Lenže väčšina globálnych elít pretláča politiky, ktoré podporujú život na dlh, maximálnu spotrebu a podporujú dokonca roztváranie nožnic medzi chudobnými a bohatými. Kladiem si otázku ešte raz, prečo máme počúvať týchto lídrov a ich ekonómov, ktorí od vzniku krízy v treťom kvartáli roku 2008 prakticky len draho kupovali čas a v súčasnosti len ďalej ešte drahšie kupujú čas tváriac sa, že nám vlastne pomáhajú. Dokedy im ich večný optimizmus vydrží? Čo je horšie, byť dlhé nekonečné roky v agónii alebo pretrpieť pár ťažších rokov, kedy by sa systém vyčistil a dostal opäť do rovnováhy? Lebo momentálne to vyzerá, že nás čakajú dlhé roky slabého ekonomického rastu, kedy bude Západ strácať čoraz viac konkurencieschopnosť a v závere príde ešte tvrdší pád, ktorému nie je možné sa vyhnúť. Otázka je len, ktorá generácia si to odnesie.

Netvrším, že úmysly súčasných elít sú zlé. Ich uvažovanie, ale vychádza z experimentu formou pokus-omyl. Nevedia dopredu aký vplyv budú mať ich súčasné nákladné hospodárske politiky, čoho sú viac než exemplárnym príkladom posledné tri roky, kedy sa ich plány ani zďaleka nenaplnili. Preto ak teraz počujeme sľuby vedzme, že sa nenaplnia. Títo politici a ekonómovia (hlavní poradcovia, predstavitelia medzinárodných organizácií či inštitúcií) totiž nevideli súčasnú krízu ani prichádzať, ako ju potom môžu vidieť končiť. Ako krásny ilustratívny príklad uvádzam OECD, ktoré ešte v auguste 2007 vydalo komentár, že „*súčasná ekonomická situácia je v mnohých ohľadoch lepšia než to, čo sme*

zažili v rokoch. . . Naša centrálna prognóza zostáva celkom vľúdna: Mäkké pristátie v Spojených štátoch [a] silné a trvalé oživenie v Európe.“¹ Oficiálni americkí prognostici mohli preto povedať agentúre Reuters v septembri 2007, že recesia v USA nie je dominantným rizikom. Na takúto mainstreamovú ekonomiu podľa môjho názoru nie je možné ďalej sa plne spoliehať, ale politici si danú skutočnosť zjavne nechcú uvedomiť.

Podme trochu hlbšie k problémom v mainstreamovej ekonomii. Známy americký ekonóm James K. Galbraith v rozhovore pre denník New York Times koncom roka 2008 uviedol, že „v USA pôsobí približne pätnásť tisíc profesionálnych ekonómov a iba desať alebo dvanásť z nich bolo schopných predpovedať krízu.“² Aj prominentný americký ekonomický historik Barry Eichengreen sa k téme kriticky vyjadril, že „kríza spochybnila veľa z toho, čo sme si mysleli, že vieme o ekonomii.“³

Ekonóm David Laibson z Harvardskej univerzity prišiel s kritikou do vlastných radov: „Existuje len veľmi, veľmi, veľmi málo ekonómov, ktorí môžu byť na seba hrdí.“⁴ Narážal hlavne na akademických makroekonómov a finančných teoretikov, ktorí by mali prehodnotiť niektoré svoje nefunkčné teórie. Kríza totiž ukázala, že napr. prepracované matematické modely, ktoré akademici hojne využívali, v prevažnej miere nefungujú. Treba ale poznamenať, že oficiálna ekonomia si kritiku zaslúži aj z dôvodu svojej neotrasiteľnej až nepokornej viery v predpovedateľnosť ľudského správania. Dané rovnice a vzorce, ktorých bola mainstreamová ekonomia presiaknutá, neodzrkadľovali skutočnosť.⁵ Bankári sa nimi nechali ovplyvniť a uverili, že ľudské konanie je možné dopredu vypočítať. Kvôli týmto chybným modelom bankárov máme súčasnú krízu, konštatuje Edmund Phelps nositeľ Nobelovej ceny za ekonomiu.⁶

Aj preto si dovoľujem tvrdiť, že daný rozruch medzi ekonómami je našťastie dobrým signálom, už len z dôvodu, že sa hľadajú príčiny zlyhaní v ekonomickom myslení. Rozhodne to len môže posunúť vedu o ekonomii dopredu. Kredibilita ekonómov bola značne

¹ Bezemer, D. J.: *Why some economists could see the crisis coming*. [cit. 2011.14.10.]. Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/cms/s/0/452dc484-9bdc-11de-b214-00144feabdc0.html#axzz1DycZDC7W>>

² Solomon, D.: *Questions for James K. Galbraith – The Populist*. [cit. 2011.14.10.]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2008/11/02/magazine/02wwln-Q4-t.html>>

³ Eichengreen, B.: *The Last Temptation of Risk*. [cit. 2011.14.10.]. Dostupné na internete: <<http://nationalinterest.org/article/the-last-temptation-of-risk-3091>>

⁴ Bennett, D.: *Blindsided by crisis, economists rethink profession along with theories*. [cit. 2011.15.10.]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2008/12/23/business/worldbusiness/23iht-econ.3.18891367.html>>

⁵ Kohout, P.: *Kdo predvídal finanční krizi*. [cit. 2011.15.10.]. Dostupné na internete: <<http://www.finmag.cz/cs/finmag/ekonomika/kdo-predvidal-financi-krizi/>>

⁶ Kovanda, L.: *Finanční krizi předpovědělo jen dvanáct ekonomů*. [cit. 2011.15.10.]. Dostupné na internete: <<http://kovanda.blog.tyden.cz/clanky/2525/financi-krizi-predpovedelo-jen-dvanact-ekonomu.html>>

pošramotená súčasnou krízou, ale dané diskusie, či roztržky medzi nimi sú nepochybne prejavom kreatívnej činnosti, teda impulzom, ktorý moderná ekonómia potrebuje na prechod na kvalitatívne vyššiu úroveň.

Komu dať viac priestoru

Aj preto by si zaslúžili viac priestoru ekonomické školy mimo mainstreamu, ktoré politici odmietajú. Mali by viac (a my tiež) počúvať napr. týchto ekonómov, ktorí nedostávajú toľko priestoru, aby mohli vidieť viac súvislosti a nie len povrch. Moderná ekonómia v 21. storočí potrebuje rozsiahlu diskusiu ako soľ. Problém je, že daná diskusia sa nedostáva na najvyššiu úroveň. Chcelo by to fúziu, kde by sa použilo to najlepšie zo všetkých ekonomických škôl. Ja si v tejto eseji dovoľím vyzdvihnúť názory mojich dvoch obľúbených na súčasnú hospodársku krízu, jedného z Chicagskej a druhého z Rakúskej školy ekonomického myslenia. Obaja nehovoria príjemné veci, ale aspoň nesľubujú, to čo nevedia splniť a tak nenadbiehajú masovému mysleniu.

Podľa Raghurama Rajana, profesora financií obchodnej fakulty Chicagskej univerzity, *„najdôležitejším príkladom prvého druhu zlomovej línie je rastúca príjmová nerovnosť v Spojených štátoch amerických a politický tlak reagujúci na ňu v podobe lacných úverov.“*⁷ Inak povedané, korene finančnej krízy sa skrývajú v rastúcej príjmovej nerovnosti v Spojených štátoch amerických a v reakcii politikov na túto nerovnosť. Tvrdí to vo svojej knihe, ktorú by sme mohli voľne preložiť *Zlomové línie: ako skryté trhliny naďalej ohrozujú svetovú ekonomiku*. Uvádza v nej aj, že zákonodarcovia, ktorí sa chceli zapáčiť voličom a zmierniť následky rastúcej nerovnosti, poskytli finančné prostriedky nízkopříjmovým rodinám, ktoré si chceli kúpiť dom. Fannie Mae a Freddie Mac, dve štátom dotované úverové inštitúcie, poskytovali lacné hypotéky.

Zákon o podpore komunit (Community Reinvestment Act), ktorý podnecoval banky, aby vyhověli úverovým potrebám komunit, v ktorých sa nachádzali ich pobočky, ich nútil poskytnúť pôžičku ľuďom s nízkym príjmom bez ohľadu na riziko, na druhej strane banky si z rizika nerobili veľké starosti, pretože verili, že štát im bude kryť chrbát, ak by niečo nevyšlo. Raghuram Rajan, niekdajší hlavný ekonóm Medzinárodného menového fondu, tvrdí, že Program sanácie problémových aktív (TARP), ktorý nadobudol platnosť podpisom

⁷ Rajan, R.: *Fault Lines: How Hidden Fractures Still Threaten the World Economy*. 2010. s.8

prezidenta Busha 3. októbra 2008, utvrdil banky v tom, že ich to nebude stáť nič, ak sa budú správať akokoľvek divoko.⁸

Aby sme mali kompletnejší pohľad na názory Raghurama Rajana, je dôležité poznamenať, že dlhodobo upozorňoval aj na paradox súčasných volaní po prísnejšej kontrole finančného systému. Podľa neho sa podceňuje riziko atmosféry, v ktorej pravidlá vznikajú. Je typické, že vlády sa púšťajú do regulácie v najhoršej fáze hospodárskeho cyklu. Ale keď je dobre, na obozretnosť sa zabúda. V bankových centráloch i v politických salónoch.⁹ Aj preto ako hovorí: „*prapríčinu krízy musíme hľadať hlbšie než na úrovni chamtivých bankárov a bezchrbtových regulátorov (a že ich bolo požehnané). Problémy sa nevyriešia zákonom o regulácii finančníctva, ktorý týmto regulátorom udelí väčšie právomoci. Amerika sa musí s nerovnosťou vysporiadať u jej koreňa a väčšiemu počtu Američanov zabezpečiť schopnosť konkurovať na globálnom trhu. To je síce oveľa ťažšie ako rozhadzovať úvery, ale v dlhodobom výhľade je to efektívnejšie.*“¹⁰

Ďalším ekonómom, ktorý súčasnú krízu predpovedal pravdepodobne najpresvedčivejšie, ako tvrdia mnohí analytici, je Peter Schiff.¹¹ Mediálne známym sa stal v roku 2006, keď predpovedal, že americký realitný trh je bublina, ktorá čoskoro praskne. Bolo to v čase, keď Wall Street ešte veril, že americká ekonomika nikdy nebola v lepšej kondícii. No zástanca rakúskej ekonomickej školy sa nenechal odradiť a ďalej prorokoval skazu, ku ktorej si Amerika podľa neho pomohla minimálnou snahou sporiť namiesto bezhlavej spotreby. Kritizoval a aj naďalej podrobuje masívnej kritike americký Fed z dôvodu príliš uvoľnenej monetárnej politiky, ktorá sa prejavuje držaním úrokovej sadzby na najnižšej možnej hodnote. Do sporu sa často dostal aj s keynesiánskymi ekonómami, aj kvôli ich obavám z možnej deflácie v USA. „*Čaká nás skutočne masívna inflácia. Ceny tovarov a služieb porastú ešte rýchlejšie ako ceny akcií a realít. Ceny aktív teda budú klesať relatívne k spotrebiteľským cenám. Inflačné prostredie je dané primárne povahou súčasných peňazí, ktoré nie sú ničím kryté a centrálné banky ich môžu vytvárať doslova z ničoho. Ako povedal Ben Bernanke v jednej svojej reči, Fed môže vytvoriť infláciu kedykoľvek - vytlačením peňazí.*“

⁸ Roberts, R.: *Whose fault was it?* [cit. 2011.19.10.]. Dostupné na internete: <<http://cafehaye.com/2010/09/whose-fault-was-it.html>>

⁹ Baťo, R. – Múčka, F.: *Ako skrotiť bankárov.* [cit. 2011.21.10.]. Dostupné na internete: <<http://ekonomika.etrend.sk/svet/ako-skrotit-bankarov.html>>

¹⁰ Rajan, R.: *How Inequality Fueled the Crisis.* [cit. 2011.21.10.]. Dostupné na internete: <<http://www.project-syndicate.org/commentary/rajan7/English>>

¹¹ Vystudoval financie a účtovníctvo na Kalifornskej univerzite v Berkeley. Kariéru začínal ako finančný konzultant a v roku 1996 založil brokerskú firmu Euro Pacific Capital.

Ako zástanca menšej úlohy vlády a zastavenia masívneho zadlžovania USA, tvrdí, „potrebovali by sme oslabiť vládu tak, aby mohli posilniť súkromné subjekty, podnikatelia, biznis. Ale práve to stroskotáva na silnejúcej zahraničnej podpore Spojeným štátom. Čo potrebujeme, je, aby cudzinci prestali nakupovať americké dlhopisy - nanešťastie je teda nutné poslať dole aj dolár, a to tak aby reflektoval zníženú produktivitu amerických pracovníkov. Amerika potom musí prijať také hospodárske politiky, ktoré ten zosuv zastavia. Dolár pôjde dole, ale nie na nulu - ide o to nastaviť tú spodnú hranicu. K tomu potrebujeme zvýšiť úrokové sadzby a zmenšiť vládu. To je presný opak toho, čo robíme teraz.“¹²

Rady investorom, ako prežiť v časoch nadchádzajúcej krízy, zhrnul Peter Schiff v knihách *Crash Proof* a *The Little Book of Bull Moves in Bearish Markets*, ktoré boli obe doplnené a prepracované o aktuálne dianie. V jeho najnovšej knihe sa zaoberá otázkami ekonomického rastu a príčinami krachov. Nedá my necitovať viac ako aktuálnu časť kde sa Peter Schiff zaoberá infláciou. „*Ekonomovia úspešne zahmlili pravý zdroj inflácie predovšetkým vďaka tomu, že si upravili k obrazu svojmu samotnú definíciu tohto slova. Dnes prakticky všetci veria, že inflácia znamená rastúce ceny, takže keď ceny nerastú, neexistuje inflácia. Lenže rastúce ceny sú iba dôsledkom inflácie! Inflácia samotná znamená zvyšovanie peňažnej zásoby.*“

Pokračuje aplikovaním inflácie na správanie ľudí počas krízy: „*Počas recesie ľudia múdro prestávajú míňať, v takom prípade zoslabne dopyt a ceny by teda mali klesnúť. Tieto sily "pretláča" sila opačná, teda inflácia ktorá zvyšuje ceny a znižuje hodnotu peňazí. Ak je recesia sprevádzaná infláciou, môžu ceny rásť (ak centrálna banka vyrába nové peniaze dostatočne rýchlo), stagnovať alebo klesať pomalšie, než by klesali bez inflačných tlakov. Lenže počas recesie ceny skrátka musia klesnúť, aby sa ekonomika mohla vrátiť späť do rovnovážneho stavu. Recesia by mala byť deflačná. Klesajúce ceny navyše zmäkčí dopad vysokej nezamestnanosti.*“

Z daných tvrdení vyvodzuje univerzálny makroekonomický záver, ktorým je možné vysvetliť z akého dôvodu súčasná globálna hospodárska kríza naďalej pretrváva: „*Bohužiaľ moderní ekonomovia vnímajú klesajúce ceny ako akúsi nekonečnú špirálu vedúcu k záhube a deštrukcii. Zabúdajú, že akonáhle ceny spadnú pod určitú hranicu, začnú ľudia znovu míňať. Firmy potom môžu odpredať nepotrebné zásoby a ceny môžu klesnúť na úroveň*

¹² Kovanda, L.: *USA se musí zhroutit, pak se světu uleví (Peter Schiff)*. [cit. 2011.22.10.]. Dostupné na internete: <<http://kovanda.blog.tyden.cz/clanky/3314/usa-se-musi-zhroutit-pak-se-svetu-ulevi-peter-schiff.html>>

zodpovedajúcu skutočnej ponuke a dopytu. Inflácia však drží ceny neprirodzene vysoko a tomuto ozdravnému procesu bráni.“¹³

Znaky, že je zle a lepšie nebude ak sa nezmení myslenie

Pre mnohých je to nepochopiteľné, ale kľúč k vysvetleniu súčasných problémov v globálnej ekonomike, ale prevažne vo vyspelých západných ekonomikách, je v skutku jednoduchý. Za všetko môžu lacné peniaze (je to hrubá generalizácia, ale podľa môjho názoru platí). Keynesiánski ekonómovia si nemôžu dovoliť pripustiť takú jednoduchú tézu. Lenže v mnohých prípadoch nie je naozaj nutné veci komplikovať. Všetko to do seba až moc pekne zapadá.

Centrálne banky držia v rukách moc, ktorú si nechcú nechať vziať. V takmer všetkých štátoch sú spravované špeciálnym režimom a sú prakticky nedotknuteľné. V súčasnej kríze vyniká Fed (americká centrálna banka) a tesne za ním nasleduje ECB (európska centrálna banka). I keď mi bude mnoho ľudí oponovať, prečo nevidím väčšie riziko v ECB v dôsledku európskej dlhovej krízy, trvám na tom, že Fed, ktorému patrí hlavná svetová rezervná mena, je hlavným hráčom, ktorý mieša karty. Fed totiž vďaka doláru šikovne vyváža infláciu do celého sveta, čo môžeme vidieť na rastúcich cenách ropy a potravín, ale hlavne rastom inflácie v gigantických rozvíjajúcich sa ekonomikách ako je Čína.

Jeho dlhodobá expanzívna monetárna politika nemá obdoby a racionálny základ. ECB a ostatné centrálny banky tento trend miernejšie kopírujú. Tlačiarne peňazí zostávajú aj naďalej rozbehnuté, po tom ako Fed v lete šikovne oznámil garanciu, že ponechá úrokové sadzby na minime aspoň na nasledujúce dva roky. Čo môže byť žiaľ chápané ako kvantitatívne uvoľňovanie, len iným spôsobom. Peter Schiff **sa** k danej problematike vyjadruje: *„Verím, že veľmi nízke úrokové sadzby, patria medzi najväčšie prekážky, ktoré v súčasnosti bránia reálnemu ekonomickému rastu americkej ekonomiky. Fed svojim rozhodnutím predĺžil čas, ktorý budú musieť Američania prečkať, než sa začne reálne oživenie. Nízke úrokové miery sú hlavnou príčinou chybných alokácií zdrojov, ktoré definujú*

¹³ Schiff, P. D. – Schiff, A. J.: *How an Economy Grows and Why It Crashes*. 2010. s.127-128

*modernú americkú ekonomiku. Konečným výsledkom je, že Američania si požičiavajú, spotrebúvajú a špekulujú príliš veľa, kým šetria, vyrábajú a investujú príliš málo.*¹⁴

Presne tak. Úspory chýbajú v domácnostiach takmer na celom Západe. Najviac snád' v Amerike. Ale ako je možné šetriť pri tak nízkych úrokových mierach. Veď je to nerentabilné. Štát proste aj naďalej chce pokračovať v činnosti, ktorú by namiesto neho vyriešil najlepšie slobodný trh. Týmto chorým rozhodnutím Fed zbavil neistoty pomaly snád' všetkých špekulantov. Všetky parazitické elementy finančného sektora sa tejto správe jednoznačne potešili a lepšie krytie pre ich riskantné transakcie, za posledné roky ešte asi nepočuli. V neposlednom rade, toto rozhodnutie stimuluje banky, aby požičiavali americkým miestnym vládam, ktoré si aj tak už požičiavajú veľa a znevýhodňuje súkromné spoločnosti, ktoré by si chceli požičať, ale nemôžu a nezrealizujú sa tak činnosti z ktorých by ekonomika profitovala.

A mohol by som pokračovať, ako takáto politika znehodnocuje reálne mzdy v USA, znižuje paritu kúpnej sily dolára a zvyšuje infláciu. I keď mnoho ekonómov sa tvári, že inflácia v USA je len strašiak, keďže je „len“ na úrovni okolo 3,6 %. Lenže toto je veľký omyl. Ako hovorí Peter Schiff, za Nixona sa prísne cenové stropy uskutočňovali už pri 4 % inflácii. Ak by sme súčasnú „nízku“ infláciu v USA merali starým spôsobom za čias Nixona, reálne číslo by sa blížilo k 10 %. Čo je samo o sebe dost' alarmujúce.

Preto je choré, že po znížení ratingu USA sa úroky na americké štátne dlhopisy znížili a nie zvýšili. Ľudia v panike činia iracionálne rozhodnutia. Budú radšej kupovať dlhopisy krajiny, ktorá si dočasne pomáha z problémov tlačením nových peňazí a nerieši dlhodobý výhľad. Aj naďalej sa ekonómovia smejú zlatu a vzácnym kovom ako veľkej bubline. Peter Schiff k tomu poznamenáva, že je zaujímavé, že pred tromi rokmi bolo zlato na svojom vrchole okolo hodnoty 1 000 dolárov za uncu, odvtedy posilnilo o 80 %, na hodnotu 1 800 dolárov za uncu. Za tú istú dobu sú akcie so zlatom hore len o 10 %. O akú bublinu môže len ísť, ak neexistuje dostatok entuziazmu, aby ľudia nakupovali akcie so zlatom. Ľudia vlastnia reálne zlato, ťažia ho, profitujú z neho, majú zásoby. Nízke obchodovanie akcií so zlatom ukazuje, že na danom trhu je viac strachu ako chamtivosti. A to je podľa tohto pána protikladom bubliny.

¹⁴ Schiff, P. D.: *The Fix Is In*. [cit. 2011.01.11.]. Dostupné na internete: <http://www.europac.net/commentaries/fix?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+PeterSchiffsEconomicCommentary+%28Peter+Schiff%27s+Economic+Commentary%29>

Záver

Gól je že USA a Európa (vrátane Slovenska) potrebujú zamestnanosť. Nič iné by ich nemalo trápiť. Smutné je, že podobnými opatreniami ako je viditeľná spolupráca centrálnych bánk s vládami na Západe, sa tento problém nerieši, len sa zhoršuje. Kapitál a investície prúdia zo Západu do rozvíjajúcich sa ekonomík. Priemysel slabne. Dolár ako rezervná mena upadá (spolu s eurom), dokonca oslabuje aj voči euru, čo je dosť strašidelné pri európskych problémoch. A americká vláda sa vyhovára na externé prostredie a má najhoršie vzťahy v dejinách so svojim podnikateľským prostredím a aj naďalej sa drasticky zadlžuje. Životná úroveň klesá dynamickým tempom a Západ upadá, lebo si nechce pripustiť, že je všetko zle.

Ak my Západ chceme byť opäť raz silný a prosperovať, musíme si uvedomiť jednu vec. Kríza môže skončiť len keď padnú banky, ktoré padnúť majú. Ak štát začne šetriť a skracovať svoje chapadlá. Len keď sa ľudia dozvedia pravdu, ktorú nechcú počuť. A my v stredoeurópskom regióne to všetko vieme, len si to musíme chcieť uvedomiť. Tomáš Baťa (rok 1932) už pred vyše trištvrte storočím vedel, na čo naše globálne elity ešte neprišli: *„Prelom hospodárskej krízy? Neverím v žiadne prelomy samy od seba. To, čomu sme zvykli hovoriť hospodárska kríza, je len iné meno pre mravnú biedu. Mravná bieda je príčina, hospodársky úpadok je následok. V našej krajine je mnoho ľudí, ktorí sa domnievajú, že hospodársky úpadok je možné zastaviť peniazmi. Hrozím sa dôsledkov tohto omylu. V postavení, v ktorom sme, nepotrebujeme žiadne geniálne obraty a kombinácie. Potrebujeme mravné stanoviská k ľuďom, k práci a k verejnému majetku. Nepodporovať bankrotárov, nevytvárať dlhy, nevyhadzovať hodnoty za nič, nevydierať pracujúcich, robiť to, čo nás pozdvihlo z povojnovej biedy; pracovať a šetriť a uskutočniť prácu a šetrenie výnosnejšími, žiaducejšími a čestnejšími než leňošenie a mrhanie. Máte pravdu. Je potrebné prekonať krízu dôvery. Technickými, finančnými a úverovými zásahmi ju však prekonať nie je možné. Dôvera je vec osobná. Dôveru možno obnoviť len mravným hľadiskom a osobným príkladom.“*

Pod tento citát sa podpíšem kedykoľvek. Tak jednoduché a tak ťažko realizovateľné v súčasnom svete. Iné riešenie neexistuje. Tak si nenahovárajte opak.

LITERATÚRA

- BAŤO, R. – MÚČKA, F. 2009. Ako skrotiť bankárov. In: *eTREND*. [online]. 21.04.2009 [cit. 2011.21.10.]. Dostupné na internete: <<http://ekonomika.etrend.sk/svet/ako-skrotit-bankarov.html>>
- BENNETT, D. 2008. Blindsided by crisis, economists rethink profession along with theories. In: *NYTimes*. [online]. 23.12.2008 [cit. 2011.15.10.]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2008/12/23/business/worldbusiness/23iht-econ.3.18891367.html>>
- BEZEMER, D. J. 2009. Why some economists could see the crisis coming. In: *Financial Times*. [online]. 07.09.2009 [cit. 2011.14.10.]. Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/cms/s/0/452dc484-9bdc-11de-b214-00144feabdc0.html#axzz1DycZDC7W>>
- EICHENGREEN, B. 2010. The Last Temptation of Risk. In: *The National Interest*. [online]. 26.03.2010 [cit. 2011.14.10.]. Dostupné na internete: <<http://nationalinterest.org/article/the-last-temptation-of-risk-3091>>
- KOHOUT, P. 2009. Kdo predvídal finanční krizi. In: *Finmag*. [online]. 06.01.2009 [cit. 2011.15.10.]. Dostupné na internete: <<http://www.finmag.cz/cs/finmag/ekonomika/kdo-predvidal-financni-krizi/>>
- KOVANDA, L. 2008. Finanční krizi předpovědělo jen dvanáct ekonomů. In: *Týden*. [online]. 19.11.2008 [cit. 2011.15.10.]. Dostupné na internete: <<http://kovanda.blog.tyden.cz/clanky/2525/financni-krizi-predpovedelo-jen-dvanact-ekonomu.html>>
- KOVANDA, L. 2009. USA se musí zhroutit, pak se světu uleví (Peter Schiff). In: *Týden*. [online]. 23.08.2009 [cit. 2011.22.10.]. Dostupné na internete: <<http://kovanda.blog.tyden.cz/clanky/3314/usa-se-musi-zhroutit-pak-se-svetu-ulevi-peter-schiff.html>>
- RAJAN, R. 2010. *Fault Lines: How Hidden Fractures Still Threaten the World Economy*. Princeton: Princeton University Press, 2010. 272 s. ISBN 978-0-691-14683-6
- RAJAN, R. 2010. How Inequality Fueled the Crisis. In: *Project Syndicate*. [online]. 09.07.2010 [cit. 2011.21.10.]. Dostupné na internete: <<http://www.project-syndicate.org/commentary/rajan7/English>>

- ROBERTS, R. 2010. Whose fault was it? In: *CafeHayek*. [online]. 07.09.2010 [cit. 2011.19.10.]. Dostupné na internete: <<http://cafehayek.com/2010/09/whose-fault-was-it.html>>
- SCHIFF, P. D. – SCHIFF, A. J. 2010. *How an Economy Grows and Why It Crashes*. Hoboken: Wiley, 2010. 256 s. ISBN 978-0-470-52670-5
- SCHIFF, P. D. 2011. The Fix Is In. In: *Euro Pacific Capital*. [online]. 12.08.2011 [cit. 2011.01.11.]. Dostupné na internete: <http://www.europac.net/commentaries/fix?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+PeterSchiffsEconomicCommentary+%28Peter+Schiff%27s+Economic+Commentary%29>
- SOLOMON, D. 2008. Questions for James K. Galbraith – The Populist. In: *NYTimes*. [online]. 31.10.2008 [cit. 2011.14.10.]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2008/11/02/magazine/02wwln-Q4-t.html>>